

Oponentský posudek na diplomovou práci

Bc. Adéla Pavlíčková: Rex Otacarus me fecit. Kříž Přemysla Otakara II.

Adéla Pavlíčková si za téma své diplomové práce zvolila velmi subtilní a náročné téma komplexní monografie, s kulturně historickým přesahem, vrcholného díla zlatnictví 13. století, kterým je kříž Přemysla Otakara II., umístěný v dómském pokladu v Řezně. Komplikaci související s umístěním díla v zahraničí a omezenou možností studovat dílo bez aktuálních technologických průzkumů, zvládla autorka velmi dobře.

Práce má logickou strukturu, v první části autorka velmi důkladně anotuje bohatou odbornou literaturu a komparuje proměny českého i zahraničního odborného diskurzu. Za velmi zdařilou lze považovat myšlenkově zdařile provázanou kapitolu (s třemi podkapitolami) o pokladech a relikviích spojovaných s králem Přemyslem Otakarem II. Autorka zde představuje formou „malých monografií“ dochované artefakty, které nejenom popisuje, datuje, ale i interpretuje v kontextu dobové panovnické reprezentace i náboženské kultury. Pozoruhodná je zejména část o relikvii prstu sv. Mikuláše ve Svatovítském pokladu (s. 22-24), která otevírá možnosti dalšího komplexnějšího výzkumu stylově blízkých předmětů a má tak význam pro studium zlatnictví doby PO II. V případě pečete PO II. došlo k zařazení špatného obrázku. Trůnící král je na něm představen na sedadle v podobě trůnu s opěradlem, nikoliv na menze, o které se v textu hovoří, a která se objevuje pouze na Přemyslových pečetích 4., 5. a 6. typu (obr. č. 7).

Samostatná kapitola je věnována detailnímu popisu kříže, identifikaci jeho typu, srovnání s dalšími dochovanými evropskými příklady, včetně rozboru jeho typické či spíše specifické ikonografie. Zde výzkum narazil na limity analýzy technologie a restaurátorských změn provedených v 70. letech 20. století. Především jde o identifikaci použitých závitových šroubů a matic pro připevnění kamenů v osaznách, jejichž autenticitu by mohl ověřit pouze kvalifikovaný zlatník – restaurátor. Autorka mohla pracovat pouze se sekundární literaturou (Hubel 2014), neuvádí restaurátorskou zprávu ze 70. let. 20. století. Novější průzkum bohužel proveden nebyl a uvedená zjištění tak nejsou definitivní. Nelze vyloučit, že tyto technologické inovace souvisí až s osazením nových drahokamů v mladší době.

Část věnovaná ikonografii kříže je podrobná, včetně pěkné analýzy symboliky kamenů, ale nikoliv vyčerpávající. Určitá rezerva je znát při interpretaci zadní strany kříže, konkrétně významových rolí Panny Marie (s nápisovou páskou Ave Maria gratia) v protipozici k Janu Evangelistovi, rámuje výjev Ukřižování s holubicí sv. Ducha nad hlavou Krista a dvojicí okuřujících andělů. Ti zde nejsou pouhým podtržením slavnostního charakteru výjevu (jak píše autorka), ale zdůrazňují také sakramentální reference Kristovy oběti, která je zde představena jako vícevrstevný komplex, jak dokládá i zapojení slunce a měsíce (s. 36). Kouř kadidla zároveň symbolizuje transcendentální komunikaci (stoupá k nebi společně s modlitbami). Ke komplexnímu výkladu patří i nápisy, jejichž původnost řeší autorka ve shodě s dosavadní literaturou. Sekundární

připojení nápisu „s chybou“ by si zasloužilo opět hlubší technologický průzkum, stejně jako nápis s tzv. autorstvím krále Otakara. Oba nestandardní nápisy, včetně dalšího, označujícího Pannu Marii bolestnou jako Pannu Marii ze Zvěstování, vnáší do celku interpretace velký nesoulad (rozdílné typy písma, jiný způsob rytí), což asi vedlo autorku k výkladové opatrnosti. Opět zde chybí restaurátorský průzkum, který by přinesl i detailnější rozbor techniky niella, kterou v tomto konkrétním případě neznáme.

Další kapitola rozebírá čtyři možné varianty místa vzniku kříže. Autorka citlivě zvažuje všechny v literatuře dosud uváděné možnosti stylového původu, hodnotí jejich relevanci, doplňuje nové komparace a navrhuje ve shodě s A. Hubelem sledovat původ díla v Paříži či v spíše v pařížské dílně usazené v Praze, kterou mohl přivést do Prahy právě Přemysl Otakar II. Tato varianta nejlépe odpovídá unikátnosti techniky a všem stylovým aspektům. Je na místě kříž pojímat jako exkluzivní počátek zlatnické tradice v českých zemích.

Poslední kapitola rozebírá otázku funkce kříže a hypotézy jeho původního umístění. Autorka podává věcně správnou kritiku názorů, odhaluje limity argumentace (E. Poche) a obohacuje hypotézu o umístění kříže v Anežském klášteře (H. Soukupová) o nové souvislosti. Kloní se k možnosti získání relikvie dřeva sv. Kříže od papeže Innocence IV. Anežkou Přemyslovnou, která pak mohla věnovat ostatek svému synovci.

Závěrem posudku je nutné zdůraznit, že i přes složitost tématu si Bc. Adéla Pavlíčková počínala jako již zralá a erudovaná badatelka, zdatně splétající a rozplétající složité názory a hypotézy dosavadní nejednotné literatury a že se v tomto evropském tématu výborně orientuje. V práci pak dokázala věcně argumentovat všechny aspekty rozličných názorů, nacházet jejich problematická místa, ale v rámci možností i stavět hypotézy nové. Dalším pozitivem práce je hezká čeština, čtivý rytmus práce a velmi kvalitně zpracovaný bohatý poznámkový aparát.

Diplomovou práci Bc. Adély Pavlíčkové doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit stupněm „v ý b o r n ě“.

V Dolní Lukavici 28. 8. 2024

Prof. PhDr. Michaela Ottová, Ph.D.